

УДК 368.025.6

*Н. В. Тарельник,
аспірант кафедри фінансів, СНАУ*

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ РИЗИКІВ У АГРАРНІЙ СФЕРІ

Проаналізовано сучасний стан страхування в аграрній сфері. Досліджено зв'язок економічної ефективності з фінансовою стійкістю та рентабельністю страхової компанії. Встановлена залежність показника дохідності з видами діяльності страхової компанії.

Modern state of agrarian sphere insurance was analyzed. Connection between economic efficiency with financial stability and insurance company profitability was investigated. Rate of return dependence from insurance company activities was established.

Ключові слова: економічна ефективність діяльності страхової компанії, фінансова стійкість страховика, фінансова надійність страховика.

ВСТУП

Ринок страхування аграрних ризиків в Україні в 2011 році демонструє розвиток. Із загальної кількості укладених договорів у осінньо-зимовий період 338 припадає на страхування озимої пшениці, 258 — ріпаку та 112 договорів на озимий ячмінь. Райффайзен банк Аваль та страхові компанії-партнери банку спільно розробили новий продукт для сільгоспвиробників — програму страхування озимих культур. Програма забезпечує комплексний (мультиризиковий) захист при страхуванні посівів та врожаю озимих культур на весь період вирощування [1, с. 4]. Сільгоспвиробники зацікавлені у фінансовій стабільності страховиків і очікують, що страхова компанія підтримуватиме високий рівень платоспроможності. Ефективність управління страховою компанією все більшою мірою залежить від якості та достовірності фінансового аналізу, методів оцінки і обробки інформації, технології вибору управлінських рішень. Так, страхова компанія, відповідаючи загальним вимогам, що пред'являються до господарюючого суб'єкта в умовах ринку, має значну специфіку формування як зобов'язань, так і ресурсів, призначених на покриття зобов'язань. Ця специфіка об'єктивно зумовлена, по-перше, самим характером страхових відносин, в основі яких лежить категорія ризику; по-друге, участю страховика в декількох видах діяльності, кожний з яких веде, з одного боку, до формування ресурсів компанії,

з іншого боку — до виникнення її зобов'язань [2]. Запорукою стабільного розвитку страхової компанії служить фінансова стійкість, тобто стан фінансових ресурсів, при якому вона спроможна забезпечити безумовне виконання прийнятих страхових зобов'язань і подальший ефективний розвиток продажу страхових послуг.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Науковим та практичним проблемам управління діяльністю страховиків присвячено наукові праці таких вчених, як: Базилевич В.Д., Бігдаш В.Д., Борисова В.А., Бланк І.А., Бріггем Є.Ф., Воблий К.Г., Горбач Л.М., Осадець С.С., Плиса В.Й., Шелехов К.В., Юрченко Л.О. та ін. Належне місце в дослідженні проблем управління платоспроможністю займають роботи: Александрової М.М., Джона М. Ваховича, Орланюк-Малицької Л.А., Рейтмана Л.І., Федорової Т.А., Шахова В.В., Шихова А.К. та ін.

Шолойко А.С. розглядає проблему страхового захисту виробництва продукції рослинництва від природнокліматичних ризиків. Александрова М.М. досліджує розвиток системи страхування сільськогосподарських культур. Ничипорук О.Ю. обґрунтовує теоретичні та методологічні засади управління ризиками аграрних підприємств. Теоретичні аспекти і методологічні підходи теми економічної ефективності страхової компанії висвітлені в робо-

тах Архипова А.П., Русіна С.А., Жилкиної М.С. та ін. Однак недостатньо уваги приділено проблемам економічної ефективності страхових компаній в аграрній сфері.

Теоретичні та практичні аспекти підвищення ефективності управління фінансами страхової компанії, що страхує ризики в аграрній сфері до теперішнього часу залишаються недостатньо розробленими. Нині не існує єдиного підходу до системи показників фінансової стійкості саме страхових компаній. У більшості методик пропонується оцінювати фінансову стійкість страхових компаній на основі системи показників фінансової стійкості будь-якої організації з адаптацією їх до галузевої структури. Тому стає необхідним дослідити економічну ефективність проведення страхування в аграрній сфері.

Метою статті є дослідження економічної ефективності страхового менеджменту для підвищення фінансової надійності та стійкості страхових компаній.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- проаналізувати сучасний стан розвитку страхування в аграрній сфері;
- дослідити зв'язок економічної ефективності з фінансовою стійкістю та рентабельністю страхової компанії;
- встановити залежність показника доходності за видами діяльності страховика.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження показали, що найбільш активними страховими компаніями при страхуванні ризиків у аграрній сфері були ВАТ НАСК "Оранта" та ПАТСК "ТАС", які уклали договори страхування сільськогосподарських культур (озимих пшениці, ячменя, жита та ріпаку). З табл. 1 видно, що весною 2010 року було укладено 524 договори страхування сільськогосподарських культур на весняно-літній період. У п'яти страховиків було укладено до 30 договорів страхування. Більше ста договорів

Таблиця 1. Страхування сільськогосподарських культур

№ з/п	Страхові компанії	Листопад-березень 2009–2010рр.			Травень-серпень 2010рр.		
		К-сть договорів	Страхові премії	Застрахована площа	К-сть договорів	Страхові премії	Застрахована площа
1	ЗАТ «УАСК»	14,6	28,0	14,0	29,6	62,28	19,0
2	ВАТ НАСК «Оранта»	33,4		28	19,7	7,02	16,4
3	ПАТ СК «ТАС»	14,8	8,0	10	10,1	1,3	4,8
4	ПАТ СК «Уніка»	6,0	4,0	14,0	11,5	5,34	10,4
5	ПАТ «УПСК»	0,2	0,0	0,0	8,2	1,61	13,7
6	ПАТ СК «Універсальна»	0,0	0,0	0,0	2,1	1,58	3,2
7	ЗАТ УАСК «АСКА ДС»	5,6	3,0	3,0	1,3	0,14	1,6
8	ТДВ СК «Альфа-Гарант»	0,2	0,0	0,0	1,3	0,08	0,7
9	ЗАТ УАСК «АСКА»	0,9	6,0	1,0	2,1	8,72	5,2
10	ЗАТ СК «Брокбізнес»	-	12,0	14,0	0,4	0,01	0,5
11	ВАТ «Ілчеське»	0,0	0,0	0,0	4,0	0,86	6,3
12	ПАТ СК «Еталон»	0,6	0,0	0,0	0,2	0,01	0,0
13	ЗАТ «УЕСК»	1,1	0,0	0,0	0,0	0,00	0,0
14	АСК «Інго-Україна»	1,1	4,0	7,0	2,9	9,64	10,8
15	ВАТ СК «Оранта-січ»	1,3	1,0	1,0	1,3	0,16	1,2
16	ПАТ СК «Провідна»	8,8	9,0	6,0	5,3	1,25	6,1

страхування сільськогосподарських культур на весняно-літній період було укладено тільки двома страховиками — Українською Аграрно-Страховою Компанією та Орантою [6].

Сільськогосподарські культури були застраховані на площі 195,7 тис.грн. Страхова сума за укладеними договорами склала 942 млн грн.; сума премій — 32,98 млн грн. Аналіз даних страховиків показав, що середня ставка премії за загальним портфелем — 3,5% (від 0,24% до 5,95%), середня сума премії на гектар — 168,51 грн. (від 4,2 грн. до 551,56 грн.), страхова сума на 1 га — 4810,75 грн. (від 280 грн. до 11036 грн.). З даних показників випливає, що практика страхування відрізняється у залежності від політики кожної страхової компанії. Враховуючи, що ставки премій за більшістю компаній не перевищували 2,5%, можна зробити висновок, що значне число компаній страхували посіви формально або застосовували страхові продукти, за допомогою яких посіви страхуються не від сукупності ризиків, а від окремих ризиків. Сучасний стан розвитку аграрного страхування в Україні не відповідає його першочерговому завданню — бути ефективним механізмом управління ризиками в аграрному секторі та забезпечувати стабільність виробництва та доходів сільськогосподарських виробників.

Таблиця 2. Показники фінансової стійкості страхових компаній за 2010 р.

Фінансові показники	Страхові компанії					Рейтингова шкала показників, %
	ВАТ НАСК «Оранта»	ВАТ СК «Оранта-сі»	АСК «Інго-Україна»	ПАТ СК «Універсальна»	ВАТ СК «Аркада-гарант»	
Частка власного капіталу, %	0,69	0,65	0,47	0,47	0,96	0≤ЧВК<15 15≤ЧВК<25 ЧВК≥25
Рівень покриття страхових резервів-нетто, %	3,29	1,95	1,24	1,23	30,85	0<РПСР<33 33≤РПСР<50 РПСР≥50
Показник дебіторської заборгованості, %	0,28	13,79	46,15	41,1	0,1	0≤ПДЗ<50 50≤ПДЗ<75 75≤ПДЗ<100 0≤ПДЗ<50
Показник ліквідності активів, %	64,7	58,1	77,86	57,3	104,02	95≤ПЛА 80≤ПЛА<95 65≤ПЛА<80 ПЛА<65
Зворотний показник платоспроможності, %	44,55	1,44	28,17	338,5	0,46	0<ЗПП≤20 20<ЗПП≤50 50<ЗПП≤75 75<ЗПП, ЗПП≤0
Показник доходності, %	0	0,026	1,68	0	0,96	50<ПД 25<ПД≤50 0≤ПД<25 ПД<0
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу, %	30,78	1,37	20,29	244,6	0,368	0<ПВРК≤50 50<ПВРК≤75 75<ПВРК≤100 100<ПВРК≤0
Показник доходності до інвестицій	-2,37	-9,61	72,4	271,4	11,6	10≤ПДІ 5<ПДІ<10 0≤ПДІ<5 ПДІ<0

Економічна ефективність визначається як ступінь задоволення суспільної потреби в надійному страховому захисті, який відповідає загальноприйнятим вимогам фінансової стійкості. Комплексний критерій оцінки ефективності необхідно вибирати у вигляді рівня страхового захисту ризиків фінансових втрат підприємницької діяльності, майнових інтересів сільгоспвиробників. Економічна ефективність пов'язана з фінансовою стійкістю та рентабельністю.

Нами були розраховані показники фінансової стійкості страхових компаній, які страхують ризики в аграрній сфері (табл. 2).

Частка власного капіталу в пасивах визначає загальний рівень фінансової стійкості страхової компанії. Надто низькі значення показників свідчать про недостатнє покриття статутним, додатковим, резервним капіталом та нерозподіленим прибутком загального обсягу зобов'язань страхової компанії, надто високі — про недостатній розвиток бізнесу.

Рівень покриття страхових резервів-нетто показує достатність власного капіталу по

відношенню до обсягу прийнятих страховою організацією на себе ризиків за операціями страхування без врахування перестраховування. Надто низькі значення показників свідчать про недостатність покриття статутним, додатковим, резервним капіталом та нерозподіленим прибутком загального обсягу зобов'язань страхової компанії, надто високі — про недостатній розвиток бізнесу.

Після розрахованих показників необхідно провести оцінку фінансового стану страхової компанії. Періодичність фінансової оцінки страхової компанії може проводитись:

- не рідше одного разу на рік (для страхових організацій, які відносяться до дуже високого рівня надійності);
- не рідше одного разу у 6 місяців (для

страхових організацій, які відносяться до достатнього та високого рівнів надійності);

- не рідше одного разу у 3 місяці (для страхових організацій, які відносяться до низького рівня надійності);

- не рідше одного разу у 6 місяців (для страхових організацій, які відносяться до достатнього та високого рівнів надійності);

- з більш частою періодичністю (у випадку, коли отримана інформація може привести до погіршення фінансової стійкості та платоспроможності страхової організації).

Частковими критеріями ефективності є платоспроможність та прибуток страховика.

Доходи страховика можна поділити на три групи: доходи від основної, тобто страхової діяльності; доходи від інвестиційної та фінансової діяльності; інші доходи, які не належать ні до страхових, ні до інвестиційних доходів, але часом з'являються у страховика у процесі його звичайної господарської діяльності й надзвичайних подій. На рис. 1—3 показана взаємодія показника доходності з діяльністю страховика.

Страхові премії ВАТ НАСК "Оранта" у 2010 році склали 644,0 млн грн., що на 10,3% менше, ніж у 2009 році. Валюта балансу за звітний період зменшилася на 3,6% у порівнянні з 2009 роком. Фактичний запас платоспроможності компанії становив на кінець звітного періоду 791,3 млн грн., що перевищує нормативний на 681,1 млн грн., або на 618,4%. Для порівняння розмір такого перевищення у 2009 році склав 642,0 млн грн. (578,7%). НАСК "Оранта" у 2010 році за основними показниками діяльності практично показала рівень 2007 року — періоду на передодні росту компанії (2008 рік). 2010 рік закінчено з прибутком 8,57 млн грн. З метою укріплення позиції провідної компанії класичного страхового ринку та активізації продажу низько ризикових страхових продуктів у звітному році:

— розроблено та впроваджено "полицеві" страхові продукти (вбудований андеррайтинг) зі страхування майна та страхування від нещасних випадків фізичних осіб;

— розроблено та впроваджено комплексний страховий продукт із добровільного страхування ризиків власників домоволодінь;

— розроблено та впроваджено страховий продукт зі страхування фінансового ризику споживача послуг банку "Разом з "Орантою" — фінансів спокій";

— зусилля компанії були направлені на підвищення ефективності роботи регіональної мережі. З метою спрощення та стандартизації процедури укладання договорів страхування із КАСКО, вдосконалені програми за даним видом страхування — їх кількість зменшилася до двох: "Стандарт" та "Престиж", для розрахунку вартості полісу став застосовуватись стандартний автоматичний тарифікатор;

— розроблено та впроваджено програмне забезпечення на базі інформаційної системи "Авіцена". З метою розвитку агентського каналу продажу страхових продуктів, зусилля компанії у звітному році були спря-

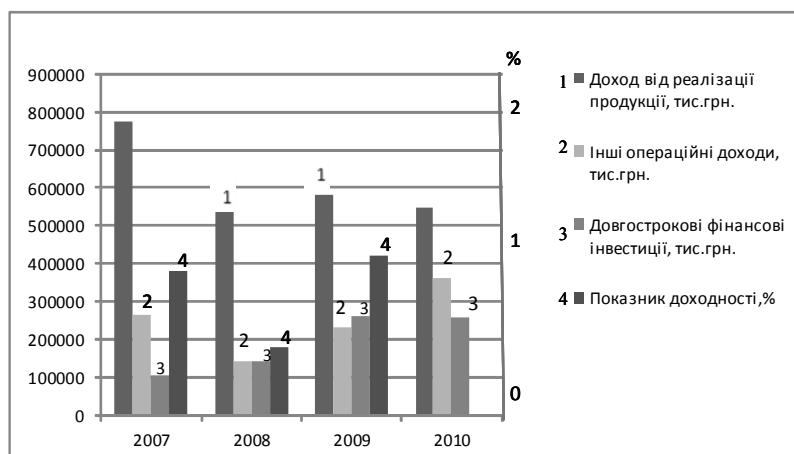

Рис. 1. Динаміка показників доходності ВАТ НАСК "Оранта"

Джерело: Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" [Електронний ресурс]: <http://www.smida.gov.ua/> [7].

мовані на підвищення ефективності діючої агентської мережі, підвищення кваліфікації агентів, залучення до співпраці нових агентів.

З метою підтримання належного рівня якості обслуговування, здійснювався процес поетапної централізації та передачі функцій із врегулювання збитків до асистуючої компанії ТОВ "Гарант — АСІСТАНС". Регіональні дирекції здійснюють співробітництво у сфері банківського страхування з 68 банківськими установами.

Валові консолідовані страхові премії ПАТ СК "Універсальної" у 2010 році склали 249 141 тис. грн. (цей показник також включає результат ПАТ СК "Компанія страхування життя "Універсальна"). Баланс компанії дорівнював 398 531 тис. грн., що на 10% більше у порівнянні з 361 545 тис. грн. у 2009 році. Чистий прибуток

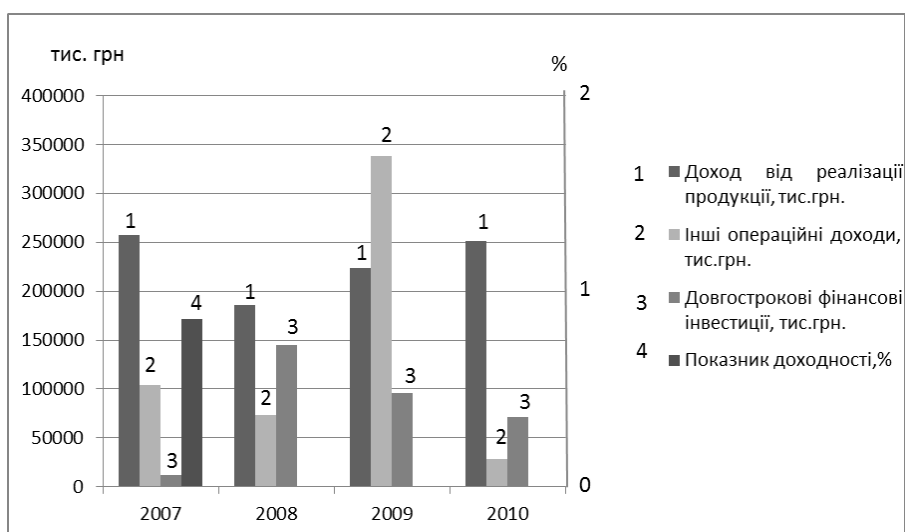

Рис. 2. Динаміка показників доходності ПАТ СК "Універсальна"

Джерело: Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" [Електронний ресурс]: <http://www.smida.gov.ua/> [7].

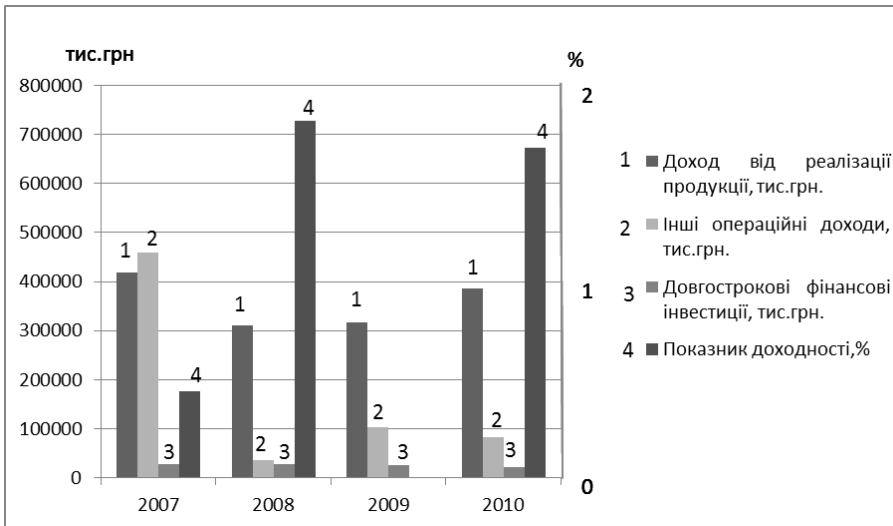

Рис. 3. Динаміка показників доходності АСК "Інго-Україна"

Джерело: Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" [Електронний ресурс]: <http://www.smida.gov.ua/> [7].

компанії у 2010 році був визнаний на рівні 19 075 тис. грн.

Досягнення таких результатів стало можливим завдяки впровадженню у 2008 році нової стратегії компанії, спрямованої на операційну ефективність, розвиток мережі продажів, вдосконалення продуктової лінійки та сервісу, а також сегментацію ризиків. ПАТ СК "Універсальна" змогла зміцнити власні позиції на ринку, гнучко й оперативно реагувала на реалії страхової галузі і досягла значних фінансових результатів, незважаючи на складні економічні умови. Стратегія ПАТ СК "Універсальної" на 2011 рік покликана на подальший розвиток прибуткових точок продажу, оптимізацію витрат, вдосконалення продуктової лінійки та сервісу, сегментацію каналів продажів, а також розви-

ток директ- та крос-продажів. Страхова компанія "Універсальна" за ключовими показниками входить в десятку лідерів страхового ринку України. Компанія пропонує послуги у 37 видах страхування.

За результатами діяльності за 2010 рік обсяг зібраних страхових премій АСК "ІНГО Україна" склав 437,2 млн грн. Загальний обсяг виплачених страхових відшкодувань дорівнює 193,0 млн грн. У 2010 році розмір статутного капіталу компанії було збільшено на 30200120 грн. і тепер становить 161,1 млн грн. Власний капітал

виріс на 84,4 млн грн. і дорівнює 226,3 млн грн. Компанія сформувала технічні резерви в сумі 435,4 млн грн.

Чистий прибуток АСК "ІНГО Україна" за 2010 рік склав 8,7 млн грн. Ключові показники 2010 року включає: підписані премії — 437,2 млн грн., рівень витрат — 29,64%; сплачені збитки — 192,1 млн грн.; прибуток — 8,7 млн грн.; капітал — 226,3 млн грн.

Компанія веде бухгалтерський облік відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). У 2010 році АСК "ІНГО Україна" активізувала діяльність з ключових видів бізнесу щодо посилення регіональної мережі, взаємовигідної співпраці з ключовими партнерами і продовжила процеси впровадження нової бізнес-моделі управління компанією, адекватної новим умовам.

На економічну ефективність діяльності страхових компаній впливає багато проблем, розв'язання яких буде сприяти розвитку страховиків:

- економічної стабільності, сталого зростання виробництва;

- низька платоспроможність населення, дефіцит фінансових ресурсів;

- неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку, відсутність довіри населення до страхування;

- неповна і фрагментарна законодавча база. Залежність

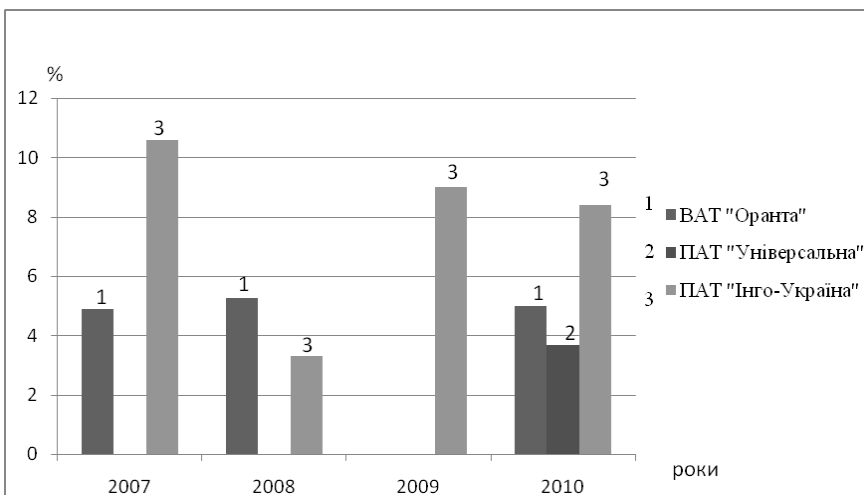

Рис. 4. Рівень рентабельності страховиків

Джерело: Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" [Електронний ресурс]: <http://www.smida.gov.ua/> [7].

від законодавчих та економічних обмежень дуже велика.

Ключовими причинами розвитку тенденцій на страховому ринку були: зменшення банками обсягів кредитування населення (загальний кредитний портфель банків України за підсумками 2010 року виріс майже на 1%, при цьому обсяг кредитів, наданих населенню, знизився на 13,1%); стагнація ринку нерухомості та іпотечного кредитування; недовіра до страхової галузі з боку фізичних осіб, пов'язана з питаннями врегулювання збитків та з досить низьким рівнем розкриття інформації про діяльність страхових компаній. За таких тенденцій розвитку страхового ринку багато страхових компаній були змушені вдатися до демпінгу, особливо в автострахованні, як за рахунок зниження страхових тарифів, так і за рахунок підвищення рівня комісійних винагород. ВАТ НАСК "Оранта" — класична ринкова страхова компанія з переважною часткою роздрібною клієнтського сегмента (більше 78% за підсумками 2010 року) та значною часткою страхування КАСКО в структурі страхових премій була найбільш піддана впливу вищезазначених ринкових тенденцій.

Економічна ефективність страхової компанії базується не тільки на фінансовій стабільності, але й рентабельності страхової компанії. Нами розрахований рівень рентабельності страхових компаній, які страхують ризики в аграрній сфері рис. 4.

На рис. 4 відображено динаміку рівня рентабельності страховиків. У 2009 році ВАТ НАСК "Оранта", а у 2007—2009 ПАТ СК "Універсальна" не отримали прибутку від своєї діяльності, внаслідок цього рівень рентабельності дорівнює нулю. В останні роки рентабельність страховиків знижується. Остання причина полягає в особливостях функціонування. Страховий ринок складається з двох частин. Одна займається реальним страхуванням і відповідно заробляє на наданні страхових послуг; інша, що складає більшу частину, під виглядом страхових премій оптимізує фінансові потоки своїх клієнтів. В останній час завдяки регулюючим діям скоротилася частка схемного страхування, яке давало високу рентабельність через низький рівень виплат та витрат на ведення справи. Тому спостерігається падіння рентабельності ринку в цілому.

ВИСНОВОК

Страховим компаніям необхідно запроваджувати заходи для підвищення ефективності

проведення страхування та їх конкурентоспроможності (здійснювати оптимізацію бізнес-процесу, розвиток та диверсифікацію каналів продажу та страхових портфелів). Необхідно розробити принципи автоматизованої обробки великих масивів інформації з метою фінансового маніторингу та контролю фінансової стійкості страхової діяльності, розвивати соціальну базу страхування та вибір методів мотивації учасників страхової діяльності, оптимізувати основні фінансові показники страхової компанії в інтересах підвищення її економічної ефективності та розвитку страхування ризиків в аграрній сфері.

Література:

1. Український ринок агрострахування в 2011 році показав активне зростання // Страхова справа. — К., 2011. — № 3 (43). — 60 с.
2. Карасева И.М., Ревякина М.А. Финансовый менеджмент [Електронний ресурс] / И.М. Карасева, М.А. Ревякина. — Режим доступа: <http://financepro.ru/management/3645-finansovyjj-menedzhment.html>.
3. Архипова А.П. Эффективность страховой деятельности: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец.08.00.10 "Фінанси грошовий обіг і кредит" [Електронний ресурс] / А.П. Архипова. — Москва, 1999. — 236с. — Режим доступа:<http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/67599.html>
4. Русин С.А. Формування фінансових ресурсів страхової компанії та оцінка ефективності їх використання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.10 — фінанси грошовий обіг і кредит / [Електронний ресурс] / С.А. Русин. — Москва, 2005. — 183с. — Режим доступа: <http://www.dissertat.com/content/formirovanie-finansovykh-resursov-strakhovoi-kompanii-i-otsenka-effektivnosti-ikh-ispolzovan>
5. Жилкин М.С. Показники оцінки ефективності страхування ризиків для підприємства-страхувальника [Електронний ресурс] / М.С. Жилкин // Финансовая газета-ЭКСПО. — 2000. — № 12. — С. 12—13. Режим доступа: <http://www.insuranceconsulting.ru/publik/pokaz.html>.
6. Украина — Данные по страхованию сельскохозяйственных культур на весенне-летний период 2010 года. — Режим доступа: <http://www.agroinsurance.com/ru/analytics?pid=13718>
7. Державна установа. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.smida.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 15.12.2011 р.